

УДК 377.8:384.2.091

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-2-37>

Руслана НАЙДА,
orcid.org/0000-0002-6521-8233
кандидат педагогічних наук, доцент,
голова циклової комісії викладачів психолого-педагогічних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу «Дубенський педагогічний фаховий коледж
Рівненського державного гуманітарного університету»
(Дубно, Рівненська область, Україна) nauda@ukr.net

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Збільшення інтересу вітчизняних учених до проблеми використання поняття «методична компетентність», зокрема методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, викликано переорієнтацію освітньої діяльності ЗДО щодо реалізації завдань оновленого Державного стандарту дошкільної освіти. Теоретичне вивчення сутності поняття «компетентність» і «методична компетентність» забезпечує ефективне вирішення професійно-педагогічних проблем та типових професійних завдань в організації методичної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. З'ясовано, що дослідники розглядають зміст і структуру методичної компетентності майбутніх вихователя закладів дошкільної освіти шляхом виділення її складових. Проаналізовано мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний компоненти методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО. Розкрито погляди вчених на структурні компоненти поняття «методична компетентність» та з'ясовано, що у структурі методичної компетентності майбутніх вихователів ЗДО: психологічну, теоретичну, технологічну, результативну. Встановлено нелінійний характер структури методичної компетентності. Окреслені підходи пов'язані із основними аспектами професійної діяльності (цілепокладання, проектування, організація, рефлексія та ін.) майбутнього вихователя ЗДО, який повинен забезпечити врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку та ефективне співробітництво з дитиною. Аналіз специфіки професійної методичної діяльності педагогів дошкільної освіти виявив реалізацією переважно виховних та розвиваючих цілей дошкільної освіти, спрямованих на формування особистісних якостей дитини (активності, ініціативності, самостійності, креативності та ін.). Вивчено нормативні документи останніх років, які вказують на те, що майбутньому вихователю ЗДО необхідно опанувати нові вміння, що дозволяють ефективно вирішувати професійно-педагогічні проблеми в безперервно мінливих умовах педагогічної реальності з використанням сучасних педагогічних технологій, які сприяють підвищенню керованості освітньо-виховним процесом, підвищенню якості результатів педагогічної діяльності. Встановлено, що важливо завжди розглядати контекст, у якому проявляється компетентність. Природа компетентності така, що може виявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто за умови глибокої особистісної зацікавленості у цьому виді діяльності.

Ключові слова: компетентнісний підхід, методична компетентність, методична підготовка, педагогічний коледж.

Ruslana NAIDA,
orcid.org/0000-0002-6521-8233
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Cycle Committee
Separate structural Unit «Dubno Teacher Training College
of Rivne State University of the Humanities»
(Dubno, Rivne region, Ukraine) nauda@ukr.net

METHODOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS AS A SCIENTIFIC PROBLEM

The increase in the interest of domestic scientists in the problem of using the concept of “methodological competence”, in particular the methodological competence of teachers of preschool education institutions, has caused a reorientation of the educational activities of ZDO in relation to the implementation of the tasks of the updated State Standard of Preschool Education. The theoretical study of the essence of the concept of “competence” and “methodological competence” provides an effective solution to professional-pedagogical problems and typical professional tasks in the organization of methodical training of future teachers of preschool education institutions. It has been found that researchers consider the content and structure of methodological competence of future teachers of preschool education institutions by highlighting its components. The motivational, cognitive, activity, and reflexive components of the methodological competence of future

preschool teachers were analyzed. The views of scientists on the structural components of the concept of “methodical competence” were revealed, and it was clarified that the structure of the methodological competence of future teachers of special education is: psychological, theoretical, technological, effective. The non-linear nature of the structure of methodical competence has been established. The described approaches are related to the main aspects of the professional activity (goal setting, planning, organization, reflection, etc.) of the future teacher of special education, who must ensure that the age characteristics of preschool children are taken into account and effective cooperation with the child. The analysis of the specifics of the professional methodological activity of preschool teachers revealed the implementation of mainly educational and developmental goals of preschool education, aimed at forming the child’s personal qualities (activity, initiative, independence, creativity, etc.). The normative documents of recent years have been studied, which indicate that the future teacher of early childhood education needs to master new skills that allow to effectively solve professional and pedagogical problems in the constantly changing conditions of pedagogical reality with the use of modern pedagogical technologies that contribute to increasing the control of the educational process, increasing the quality of the results of pedagogical activity. It has been established that it is important to always consider the context in which competence is manifested. The nature of competence is such that it can be manifested only in organic unity with human values, that is, under the condition of deep personal interest in this type of activity.

Key words: *competence approach, methodical competence, methodical training, pedagogical college.*

Постановка проблеми. Впродовж останніх років в науці спостерігається збільшення інтересу дослідників до проблеми використання поняття «методична компетентність» щодо педагогів дошкільної освіти. Нормативне підкріплення використання категорії «компетентність» щодо педагогів дошкільної освіти (вихователів) знаходимо в Довіднику кваліфікаційних характеристик професій (2021 р.), де у розділі «Кваліфікаційні характеристики посад працівників освіти» визначаються основні компетентності педагогічних працівників: професійна, інформаційна, методична та ін.

Відповідно до згаданого довідника методична компетентність визначається як якість дій працівника, які забезпечують ефективне вирішення професійно-педагогічних проблем та типових професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності, з використанням життєвого досвіду, наявної кваліфікації, загально визнаних цінностей; володіння сучасними освітніми технологіями, технологіями педагогічної діагностики, психолого-педагогічної корекції, зняття стресів тощо, методичними прийомами, педагогічними засобами; використання методичних ідей, нової літератури та інших джерел інформації в галузі компетенції та фахових методик для побудови сучасних занять із студентами (вихованцями, дітьми), здійснення оцінювально-ціннісної рефлексії.

Використання даного поняття для характеристики професійної методичної діяльності вихователів ЗДО послужило основою розробки його структури та сутності у психолого-педагогічній науці.

Метою статті є дослідження формування методичної компетентності майбутнього вихователя, які виникають у реальних ситуаціях професійної педагогічної діяльності в умовах фахової передвищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз поняття методична компетентність майбутніх вихователів ЗДО свідчить, що дослідники розглядають зміст і структуру методичної компетентності вихователя шляхом виділення її складових.

В таблиці 1 представлено погляди дослідників щодо трактування дефініції методична компетентність вихователів ЗДО.

Так, М. Скрипник та Л. Мінда (Скрипник & Мінда, 2014: 84-88) виокремлюють такі структурні складники досліджуваного феномену:

- «мотиваційний компонент методичної компетентності визначається наявністю професійного інтересу та позитивного ставлення до її розвитку задля досягнення пріоритетних цілей особистісного зростання дитини дошкільного віку;

- когнітивний компонент представлений сукупністю знань та вмінь, що складають основу розвитку методичної компетентності (знання в галузі дошкільної педагогіки, психології, різноманітних методик (за фахом), змісту дошкільної освіти (програмне та програмно-методичне забезпечення) тощо;

- діяльнісний – передбачає готовність вихователя практично вирішувати різного рівня психолого-педагогічні завдання, застосовуючи методичні знання й уміння;

- рефлексивний компонент дозволяє регулювати професійну діяльність на основі адекватної самооцінки, передбачати та планувати стратегію майбутньої поведінки, виходячи з конкретного психолого-педагогічного завдання чи ситуації; сприяє виробленню методологічних орієнтирів на основі апробованих знань й вмінь (досвіду) та розвитку специфічних методичних якостей (методичного мислення, методичної культури, методичної творчості) (Скрипник & Мінда, 2014: 84-88)

Тоді як О. Корнеєва (Корнеєва, 2012), визначає когнітивний, діяльнісний та професійно-

Трактування поняття методичної компетентності вихователів ЗДО

Дослідник	Тлумачення поняття
Н. Кузьміна [1]	володіння педагогом різними методами навчання, знання дидактичних методів, прийомів і вміння застосовувати їх в процесі навчання, знання психологічних механізмів засвоєння знань і умінь в процесі навчання;
О. Корнеєва [2]	інтегральна характеристика, що включає когнітивний, діяльнісний та професійно-особистісний компоненти, й визначається готовністю та здатністю педагога дошкільної освіти реалізувати у безпосередній діяльності професійні педагогічні функції з використанням сучасних фахових методик та педагогічних технологій навчання та виховання дошкільнят;
І. Княжева [3]	базовий рівень та критерій якості професійної підготовки педагога дошкільної освіти до методичної діяльності, що моделює цілісний розвиток особистості та діяльності педагога дошкільної освіти у взаємодії з предметом (культурою) та об'єктом праці (дитиною) у структурі мотиваційно-психологічної, теоретичної, технологічної та результативної готовності;
М. Скрипник, Л. Мінда [4]	інтегрована особистісна якість, що полягає в здатності вихователя ДНЗ акумулювати методичні знання, уміння й досвід задля реалізації на практиці актуальних психолого-педагогічних завдань розвитку та виховання дошкільників;

особистісний компоненти. О. Набока розглядає методичну компетентність вихователя через призму способів дій, заснованих на знаннях, уміннях, ціннісних відносинах, досвіді. Л. Кравець у структурі методичної компетентності вихователів ЗДО виділяє кілька видів готовності:

– психологічну – в аспектах мотиваційно-ціннісного та емоційно-оцінного ставлення до педагогічної дійсності (сенси та цінності суб'єкта);

– теоретичну – визначає компетенцію (підготовленість) – сукупність знань про педагогічні факти, принципи, закономірності, цілі, зміст, технології та результати людиноутворення;

– технологічну готовність – сукупність умінь, що репрезентують досвід реалізації відомих методичних способів та творчого здійснення педагогічної діяльності;

– результативну готовність як здатність визначати продуктивність та результативність своєї професійної методичної діяльності та розвитку в цілому (Кравець, 2018: 148-157).

Тоді як Ю. Сирова, пропонує розглядати структуру методичної компетентності вихователів ЗДО через сукупність її видів й виділяє методичну, оцінну, організаторську, комунікативну компетентності, до складу яких входять різні компетенції (аналітична, прогностична, проектувальна, оцінна, рефлексивна, інформативна, розвивальна та ін.). З огляду на нелінійний характер структури методичної компетентності автор вважає, що компетенції можуть бути одночасно представлені у складі різних видів компетентностей фахівців дошкільної освіти (Сирова, 2018: 164-168).

Ряд дослідників при характеристиці методичної компетентності вихователів ЗДО об'єднують психолого-педагогічні знання, вміння та профе-

сійно важливі якості в теоретичний, практичний та особистісний компоненти.

Свою чергою Т. Поніманська, вважає, що в основних аспектах професійної діяльності (цілепокладання, проектування, організація, рефлексія та ін.) вихователь ЗДО повинен забезпечити врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку та ефективне співробітництво з дитиною. Дослідниця особливу увагу приділяє мотиваційному, когнітивному, технологічному та рефлексивному аспектам професійної методичної діяльності вихователів ЗДО:

– мотиваційний аспект, на думку авторки, пов'язаний з ціннісними установками та рушійними мотивами (у самореалізації, саморозвитку, визнання, прагнення отримати матеріальну винагороду та ін.);

– когнітивний відображає здатність вихователя моделювати та проектувати педагогічний процес; знання закономірностей педагогічного процесу, їх врахування під час роботи з дітьми; вільне володіння методикою виховання та навчання у різних вікових групах;

– технологічний аспект представлений групою процесуальних умінь щодо здійснення цілепокладання, вибору засобів вирішення педагогічних завдань та володіння педагогічними технологіями реалізації педагогічних цілей;

– рефлексивний відображає здатність вихователя ЗДО фіксувати результати своєї діяльності, аналізувати, узагальнювати досвід, прогнозувати свою діяльність; проводити аналіз ефективності використання технологій, методів та прийомів в освітньо-вихованому процесі (Поніманська, 2004).

Специфіка професійної методичної діяльності педагогів дошкільної освіти обґрунтовується реалізацією переважно виховних та розвиваючих

цілей дошкільної освіти, спрямованих на формування особистісних якостей дитини (активності, ініціативності, самостійності, креативності та ін.). Нормативні документи останніх років вказують на те, що сучасному вихователю ЗДО необхідно опанувати нові вміння, що дозволяють ефективно вирішувати професійно-педагогічні проблеми в безперервно мінливих умовах педагогічної реальності з використанням сучасних педагогічних технологій, які сприяють підвищенню керованості освітньо-виховним процесом, підвищенню якості результатів педагогічної діяльності.

Це знаходить нормативне підкріплення у Державному стандарті дошкільної освіти 2021 року, в якому значна увага приділяється створенню умов, необхідних для забезпечення соціальної ситуації розвитку дітей, яка передбачає:

- організацію вільного вибору дітьми діяльності, учасників спільної діяльності, розвиток умінь дітей працювати у групі однолітків;
- створення умов прийняття дітьми рішень, висловлювання почуттів та думок, формування комунікативних здібностей дітей, що дозволяють вирішувати конфліктні ситуації з однолітками;
- побудова освітньої діяльності на основі індивідуальних особливостей кожної дитини, в рамках якої дитина стає активною у виборі змісту своєї освіти, стає суб'єктом освіти (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021).

Перераховані особливості професійної діяльності вихователя ЗДО знайшли своє відображення і у вимогах до результатів професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що презентовані необхідними знаннями, вміннями, навичками студентів, володіння якими забезпечить здобувачам освіти можливості організації виховної, розвивальної та освітньої діяльності із дітьми дошкільного віку. В таблиці 2 наведено перелік професійно-педагогічних методичних знань, вмінь, фахових дій майбутніх вихователів ЗДО, які характеризують специфіку професійної методичної діяльності сучасних вихователів.

Аналіз даних вимог до діяльності вихователя, заснованих на діяльнісному підході до виховання та навчання дошкільнят, дає підстави погодитися з точкою зору дослідників О. Набоки, котра у структурі методичної компетентності вихователів ЗДО виокремлює технологічну складову педагогічної діяльності, що характеризує наявність у студентів умінь самостійно та творчо шукати, вибирати, комбінувати різні педагогічні засоби, методи, прийоми та технології під час організації освітнього процесу (Набока, 2017: 46-48).

Висновки. Отже, в загальному розумінні під методичною компетентністю вихователя ЗДО розуміється інтегральна характеристика, що визначає здатність вирішувати професійні проблеми та типові професійні завдання, які виникають у реаль-

Таблиця 2

Нормативні вимоги до професійної діяльності вихователя ЗДО

Назва	Зміст діяльності вихователя в рамках фахових функцій
Необхідні знання	<ul style="list-style-type: none"> • основні закономірності вікового розвитку, стадії та кризи розвитку, соціалізації особистості, індикатори індивідуальних особливостей; • шляхи досягнення освітніх результатів та способи їх оцінки; • основні методики викладання, основні засади діяльнісного підходу, види та прийоми сучасних педагогічних технологій; • сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти;
Необхідні вміння	<ul style="list-style-type: none"> • володіти формами та методами пізнавального та особистісного розвитку; • розробляти (освоювати) та застосовувати сучасні психолого-педагогічні технології; • володіти інформаційно-комунікативними (ІКТ) компетентностями; • знаходити ціннісний аспект заняття та інформації й забезпечувати його розуміння та переживання дітьми; • володіти методами, що дозволяють оцінити та проаналізувати результати психолого-педагогічного моніторингу освоєння програми та сформованості особистісних якостей дошкільнят
Фахові дії	<ul style="list-style-type: none"> • планування та реалізація освітньої роботи з дітьми дошкільного віку; • систематичний аналіз ефективності занять та підходів до навчання; • організація та здійснення контролю та оцінки досягнень вихованців, поточних та підсумкових результатів освоєння програми відповідно до їх можливостей; • формування навичок, пов'язаних із ІКТ технологіями; • реалізація сучасних, у тому числі інтерактивних форм і методів виховної роботи, використовуючи їх як на занятті, так і в спільній діяльності; • розвиток у вихованців пізнавальної активності, самостійності, ініціативи, творчих здібностей; • проектування ситуацій та подій, що розвивають емоційно-ціннісну сферу дитини; • організація конструктивної взаємодії дітей у різних видах діяльності, створення умов для вибору дітьми діяльності, учасників діяльності.

них ситуаціях професійної педагогічної діяльності, з використанням знань, професійного та життєвого досвіду, фахових цінностей, засобів, методів та прийомів ефективної педагогічної діяльності.

Відомо, що методична компетентність завжди проявляється у діяльності, під час вирішення професійних завдань. Тому важливо завжди розглядати контекст, у якому проявляється компетентність. Природа компетентності така, що може виявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто за умови глибокої особистісної зацікавленості у цьому виді діяльності.

Методичну компетентність вихователя ЗДО розглянули як результат методичної підготовки в педагогічному коледжі, що виражається в здатності та готовності (функціональній та особистіс-

ній) ефективно виконувати всі види професійної діяльності, які визначаються функціональною структурою методичного мислення.

Проектована на даній основі методична підготовка майбутніх вихователів ЗДО в педагогічних коледжах забезпечує цілісну компетентнісну освіту, в якій методична компетентність студента відіграє багатофункціональну метапредметну роль, що виявляється не лише під час навчання, але й майбутній фаховій діяльності. Визначення комплексу методичних компетентностей вихователя ЗДО відображає напрям формування у студентів методичної компетентності, що включає не лише когнітивну й операційно-технологічну складові, але і мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузьміна Н. В. Методичні проблеми вузівської педагогіки. *Проблеми педагогіки вищої школи*. Львів, 1972. С. 6–43.
2. Корнєєва О. Л. Організація методичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2012. 21 с.
3. Княжева І. А. Системний і синергетичний підходи дослідження феномена «методична культура майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта». *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. праць*. 2015. № 2 (49). С. 82–87.
4. Скрипник М., Мінда Л. Методична компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів: сутність та структура. *Обрії*. 2014. Вип. 1(38). С. 84–88.
5. Кравець Л. М. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців дошкільної освіти. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7. С. 148–157.
6. Сирова Ю. В. Методична компетентність вихователів закладів дошкільної освіти як фактор становлення їх професіоналізму. *Педагогічні науки*. 2018. Випуск LXXXIV. Том 2. С. 164–168.
7. Поніманська Т. І. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти. Київ: Либідь, 2004. 456 с.
8. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 20.05.2022 р.)
9. Набока О. Г., Демченко М. О. Методична компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2017. № 10.1 (50.1). С. 46–48.

REFERENCES

1. Kuzmina N. V. Metodichni problemy vuzivskoi pedahohiky. [Methodological problems of university pedagogy] *Problemy pedahohiky vyshchoi shkoly*. Lviv, 1972. S. 6–43. [in Ukrainian].
2. Kornieieva O. L. Orhanizatsiia metodychnoi roboty z vykhovateliamy doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Organization of methodical work with educators of preschool educational institutions]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.08. Odesa, 2012. 21 s. [in Ukrainian].
3. Kniazheva I. A. Systemnyi i synerhetychnyi pidkhody doslidzhennia fenomena «metodychna kultura maibutnikh vykladachiv pedahohichnykh dystsyplin spetsialnosti «Doshkilna osvita». [Systemic and synergistic approaches to the study of the phenomenon “methodical culture of future teachers of pedagogical disciplines of the specialty “Preschool Education”] *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats*. 2015. № 2 (49). S. 82–87. [in Ukrainian].
4. Skrypnyk M., Minda L. Metodychna kompetentnist vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv: sutnist ta struktura. [Methodical competence of preschool teachers: essence and structure] *Obrii*. 2014. Vyp. 1(38). S. 84–88. [in Ukrainian].
5. Kravets L. M. Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv doshkilnoi osvity. [Competency approach to the training of preschool education specialists] *Innovatyka u vykhovanni*. 2018. Vyp. 7. S. 148–157. [in Ukrainian].
6. Syrova Yu. V. Metodychna kompetentnist vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity yak faktor stanovlennia yikh profesionalizmu. [Methodical competence of preschool teachers as a factor in the formation of their professionalism] *Pedahohichni nauky*. 2018. Vypusk LXXXIV. Tom 2. S. 164–168. [in Ukrainian].
7. Ponomanska T. I. Pidhotovka pedahohichnykh kadriv dlia systemy doshkilnoi osvity. [Training of pedagogical personnel for the preschool education system] K.: Lybid, 2004. 456 s. [in Ukrainian].
8. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity. [Basic component of preschool education]
9. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
10. Naboka O. H., Demchenko M. O. Metodychna kompetentnist vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv: teoretychnyi aspekt. [Methodical competence of preschool teachers: theoretical aspect] *Molodyi vchenyi*. 2017. № 10.1 (50.1). S. 46–48. [in Ukrainian].